

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - קרית הבעש"ט פתח תקוה

"פי יהיה לאיש בן סורר ומורה" (דברים כ"א, י"ח)

(יח) פי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו, ויסרו אותו ולא ישמע אליהם. (יט) ותפשו בו אביו ואמו, והוציאו אותו אל זקני עירו ואל שער מקמו. (כ) ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומורה איננו שמע בקולנו, זולל וסבא. (כא) ורגמהו כל אנשי עירו באבנים ומת ובערתה הרע מקרבך, וכל ישראל ישמעו ויראו.

"פי יהיה... איננו שמע בקול אביו ובקול אמו, ויסרו אותו ולא ישמע אליהם"

א. הפועל - 'לשמע' חוזר בפסוק זה פעמיים. פעם ראשונה בזמן הווה - 'איננו שומע'. ופעם שנייה בזמן עתיד - 'ולא ישמע אליהם'. ויש להבין את משמעות הכפילות.

ב. וכן, מדוע מתחיל בלשון עתיד - 'כי יהיה', עובר ללשון הווה - 'איננו שומע', וחוזר ללשון עתיד - 'ויסרו אותו ולא ישמע אליהם'. במשנה במס' 'סנהדרין' (ע"א ע"א) נאמר: "מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו חזר וקלקל נדון בעשרים ושלשה". ועל פי משנה זו ניתן להסביר את הכפילות בפסוק, שאם אינו שומע בקולם אז מתרים בו בפני שלשה, ואומר 'רש"י': "אלא מוכיחין אותו דבעינן ויסרו אותו שלא ירגיל. ואם לא שמע מלקין אותו בב"ד וילף לה מויסרו אותו". ואם גם לאחר מכן לא שמע אליהם, נדון בעשרים ושלשה.

"ותפשו בו אביו ואמו, והוציאו אותו"

ג. מה המשמעות של - "ותפשו בו", למה לא מספיק - "והוציאו אותו".

במשנה שם במס' 'סנהדרין' לומדים דרשות שונות: "היה אחד מהם גידם או חגיר או אלם או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה. שנאמר ותפשו בו אביו ואמו ולא גדמין, והוציאו אותו ולא חגרין, ואמרו ולא אלמין, בננו זה ולא סומין, איננו שומע בקולנו ולא חרשין". ועוד - 'ותפשו בו': "היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה, אביו אינו רוצה ואמו רוצה, אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהו שניהם רוצין".

ד. "ותפשו בו" - מדוע נאמר - 'ותפשו אותו' ולא - 'ותפשו בו' ולא - 'ותפשו אותו' כמו שנאמר - 'והוציאו אותו'.

"והוציאו אותו אל זקני עירו ואל שער מקמו"

ה. על איזה עיר ומקום מדובר? אם זו העיר שההורים גרים בה, היה צריך לכתוב - 'אל זקני עירם'. וגם היה צריך לכתוב - 'ואל שער מקומם'. ושמחתי מאד למצא שאלה זו גם ב'זהר הקדוש' (חלק ג' דף קצ"ז ע"ב): "והוציאו אותו אל זקני עירו ואל שער מקומו, אל זקני עירו, אל זקני עירם ואל שער מקומם מבעי ליה". ועוד יש להבין, מה משמעות שני הפרטים - 'אל זקני עירו ואל שער מקומו', ובמיוחד שהמילה - 'אל' מופיעה כאן פעמיים, משמע שהם שני מקומות נפרדים, ומוציאים את הבן אל זקני עירו ואל שער מקומו, ומה כוונת הדברים? כי אם הזקנים יושבים בשער העיר, אז היה צריך לכתוב - 'אל זקני עירו אשר בשער'.

בעל 'הכתב והקבלה' מסביר: "אל זקני עירו. הם הסנהדרין. ואל שער מקומו. ר"ל במעמד אנשי מקומו". ויש להבין, מדוע משנה מהביטוי 'עירו' ל'מקומו', ולא ממשיך באותו ביטוי - 'אל זקני עירו ואל שער עירו'. ועוד, שבפסוק כ"א נאמר: "ורגמוהו כל אנשי עירו", ולפי פירושו היה מתאים יותר לכתוב: "ורגמוהו כל אנשי מקומו". ואולי, לכן בעל 'העמק דבר' מפרש אחרת: "אל זקני עירו. סנהדרין לקבל על סורו רע מדרכי התורה. ואל שער מקומו. מנהלי העיר בדרך ארץ לקבל על מרותו מנהיגי דרך ארץ".

"ורגמהו כל אנשי עירו באבנים"

ו. בהרבה מקומות כתוב, כגון: "יד העדים תהיה בו לראשונה להמיתו", ואילו כאן אין את ההדגשה שההורים צריכים ראשונים לפגוע בו, אלא רק אנשי עירו. מדוע?

אחריות ההורים

ז. הבן קיבל את עונשו למרות שעדיין לא עשה עבירה שמגיע לו מיתה בגללה, אלא נידון על שם סופו, ומתעוררת השאלה - ומה עם ההורים? האם עליהם לא מוטלת שום אשמה, ולא צריכים לשאת בשום אחריות על התנהגות הבן שלהם? ונראה, שדבר זה תלוי בפירוש המילים: "ויסרו אותו", האם הכוונה לחינוך ולימוד או לענישה. ונראה שחולקים בזה הפרשנים.

לימוד - 'אונקלוס' מתרגם שהכוונה ללימוד: "ומלפן יתה ולא יקבל מנהון".

עונש - 'יונתן' מתרגם: "ויכסנון יתיה ולא מקבל אולפן מנהון". ולא לגמרי ברורה משמעות המילה - 'ויכסנון', כי יש המתרגמים מילה זאת במובן של ענישה. וכמו שמובא בספר 'תהילים' (ל"ח, ב') הפסוק: "ה' אל בקצף תוכיחני ובחמתך תיסרני". ומתרגם שם 'יונתן': "ה' לא ברוגזך תכסן יתי ולא ברתחך תרדי יתי". והתרגום של המילה 'תכסן' היא במובן של עונש, כמו שמסביר שם בעל 'מצודות ציון': "תוכיחתי, תיסרני - ענין פורעיות ועונש".

אך תרגום זה מופיע גם על הפסוק בספר 'איוב' (ט', ל"ג): "לא יש בינינו מוכיח ישת דו על שנינו". ובתרגום 'יונתן' שם: "לא אית בינא מוכסין ישו ידיה על תרוינא". ומשמע שהמילה - 'מוכסין' אין משמעותה עונש אלא מוכיח, ע"י דיבור, וכמו שמפרש שם 'רש"י': "מוכיח - דרשני" לבע"ז מרא' לכל א' חובתו וזכותו". וכן מפרש שם בעל 'מצודות דוד': "לא יש - אין בינינו מברר דברים אשר ישים יד ממשלתו על שנינו להיות נשמעים לו". וכן בעל 'מצודות ציון' שם: "מוכיח - מברר אמרים כמו אשר הוכיח ה' (איוב ח)".

ולכן מתרגם 'יונתן' לא לגמרי ברור האם הכוונה לעונש או לתוכחה בדברים, אך 'רש"י' מפרש בצורה ברורה שהכוונה לעונש: "ויסרו אותו. מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו".

וכן מובא במפרש במס' 'כתובות' (מ"ו ע"א) שהכוונה למלקות: "תנו רבנן וענשו אותו זה ממון, ויסרו זה מלקות. בשלמא וענשו זה ממון דכתיב וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה. אלא ויסרו זה מלקות מנל? א"ר אבהו - למדנו יסרו מיסרו, ויסרו מבן, ובן מבן, והיה אם בן הכות הרשע". כלומר, הגמרא לומדת שבמוציא שם רע העונש מלקות, מבן סורר ומורה שעונשו מלקות.

ולפי הדעות הללו, נראה לומר, שאם - 'ויסרו אותו' הכוונה שלימדו אותו וחינכו אותו, ובכל זאת לא שמע אליהם, אז הם ביצעו את המוטל עליהם, אך אם 'ויסרו אותו' פירושו שהענישו אותו, אז אולי זה לא היה המתכון הנכון לחינוכו?

רעיון מרכזי

כהקדמה, נביא את הגמ' במס' **'סנהדרין'** (ע"א ע"א) : **"כמאן אזלא הא דתניא בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר**, כמאן כרבי יהודה. איבעית אימא רבי שמעון היא דתניא אמר רבי שמעון וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אביו ואמו מוציאין אותו לסקלו, אלא לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר".

ומכיוון, שיש עניין לדרוש את הפרשה, נראה לדרוש אותה, בצורה שתהיה שייכת לתקופתנו, שדרכי החינוך השתנו. וכמו שאומר **'רש"ר הירש'** : **"דין בן סורר ומורה "לא היה ולא עתיד להיות" ... ואף על פי כן או דוקא משום כך הוא אוצר בלום של אמיתות חינוכיות... העוסק בהן יפיק מהן תועלת מרובה למלאכת החינוך של ההורים"**. ולפי הרעיון שנעלה לקמן נסביר את השאלות שהעלינו :

א. **"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו"**

התורה מתחילה בלשון עתיד - **'כי יהיה'**, ללמד על תקופה עתידית. והתורה מתארת את אופיו של הבן - **'בן סורר ומורה איננו שומע בקול אביו ובקול אמו'**, כלומר מטבע ברייתו הוא בעל אופי כזה, ובמיוחד לפי הדורשים שהוא בן שנולד מאשת יפת תואר. ולפי זה הפועל הראשון איננו שומע מבטא את אופיו, ולכן בא בזמן הווה שמבטא את המציאות הטבעית שלו.

ב. **"ויסרו אתו ולא ישמע אליהם"**

וכידוע, במקרה כזה, ישנה המלצה מהרבה רבנים, לא לדחות את הבן, ולא להענישו, ולא להוציאו מהבית, אלא להקפיד לגלות לו אהבה, ורק כך יוכלו לשנות את אופיו. והתורה מלמדת אותנו שאם ההורים לא יתנהגו אליו כך, אלא - **'ויסרו אתו'** ע"י גערות ועונשים, אז הם צריכים לדעת שיגרמו לכך - **'ולא ישמע אליהם'**, הוא לא יהיה מוכן לשמע בקולם, ולכן זה מופיע בלשון עתיד.

וזו המשמעות של הכפילות בפועל **'לשמע'**. פעם ראשונה היא באה ללמד על אופיו, שבטבעו אינו בן ששומע להורים, ובפעם השנייה באה ללמד שאם יענישו אותו התוצאה תהיה שלא ישמע אליהם.

ג. **"ותפשו בו אביו ואמו, והוציאו אתו"**

הבאנו לעיל מספר דרשות הנלמדות מהמילים - **"ותפשו בו"**. ולפי הרעיון דלעיל, נוכל לומר, שבגלל שההורים כל הזמן גוערים ומענישים את הבן, הוא עוזב את הבית, והולך לגור בעיר אחרת. ולכן נאמר - **"ותפשו בו"**, שהם בוודאי הלכו לחפש אחריו, וכאשר מצאו אותו, צריכים לתפוס בו שלא יברח. והם עצמם צריכים להוציא אותו למיתה, שאולי זה יעורר אצלם רחמים עליו ויוותרו על הרעיון הזה.

ד. **"ותפשו בו"**

שאלנו, מדוע נאמר - **'ותפשו בו'** ולא נאמר - **'ותפשו אותו'**? נוכל לומר רעיון נוסף בדבר, שהבעיה נוצרה בגלל קשר לקוי עם הבן וריחוק ממנו. והתורה רצתה לקרב ביניהם ע"י מגע פיסי, ולכן נאמר - **'ותפשו בו'**, **'שיחזיקו בו'**, מעין חיבוק, ובזה יתחדק הקשר ביניהם. ואולי גם, שיחפשו בו מעלות שיש בו, כי בכל אחד גם אם יש בו הרבה חסרונות, לא יתכן שלא יהיו בו גם מעלות, ואותן הם צריכים לתפוס ולא את החסרונות, וזו המשמעות של - **'ותפשו בו'** שיתפסו בו את המעלות שבו.

ה. **"והוציאו אתו אל זקני עירו ואל שער מקומו"**

שאלנו, על איזה עיר ומקום מדובר? אם זו העיר שההורים גרים בה והבן גר אצלם, אז היה צריך להיות כתוב - **'אל זקני עירם'**. וגם לגבי המקום היה צריך להיות כתוב ברבים - **'ואל שער מקומם'**. והבאנו לעיל שגם **'בזוהר הקדוש'** (חלק ג' דף קצ"ז ע"ב) מובאת שאלה זו.

ולפי הרעיון דלעיל, נוכל להסביר, שכתוב אל - **'זקני עירו'** ביחיד, כי אין הכוונה אל זקני העיר שההורים גרים בה, אלא אל זקני עירו של הבן, שלשם הוא ברח. ולכן גם מוציאים אותו - **'ואל שער מקומו'**, מקומו של הבן ששם הוא נמצא עכשיו. כי בשער המקום נמצאים הרבה מאנשי העיר, ואולי הם פגשו אותו, ומכירים את התנהגותו, ויכולים לסנגר עליו שלא להורגו.

ו. **"ורגמנהו כל אנשי עירו באבנים"**

שאלנו, שבהרבה מקומות כתוב, שיד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו, ואילו כאן אין את ההדגשה שההורים צריכים ראשונים לפגוע בו, אלא רק אנשי עירו. **ויתכן לומר**, שאולי, התורה לא רצתה להטיל מעמסה כזו גדולה על ההורים, שלא רק שהוציאו אותו להריגה, אלא שגם הם עצמם יתרגו אותו. **ועוד יתכן לומר**, שהתורה רואה גם בהורים מידה מסוימת של אשמה, בגלל התנהגות לא מוצלחת עם הבן, ולכן אין זה מן הראוי שהם יתרגו אותו, בזמן שגם עליהם מוטלת אשמה.

ובמיוחד, שהתורה נותנת להורים את האפשרות לא להוציא אותו למיתה, וכמו שהבאנו לעיל מהמשנה במס' **'סנהדרין'** שרק אם שניהם רוצים אז מוציאים אותו להריגה, אך אם אחד מהם מסרב, אין לו דין מיתה. וההורים היו צריכים להבין, שאם הבן הגיע להתנהגות כזו, אולי גם להם חלק בהתנהגותו, והיו צריכים לנצל את ההזדמנות שהתורה נותנת להם, ולא להוציא למיתה. ומכיוון שאילו שהורים אותו בפועל, וודאי מקיימים ציווי התורה, לכן התורה לא רצתה לזכות אותם במצווה זו.

ועוד יש לומר, שאם התורה נותנת אפשרות לא להמיתו, היא רומזת לנו שזה רצונה, שישתמשו באפשרות זו, ולא ימיתו אותו. ואולי באמת זו היתה הסיבה של חז"ל שדרשו בצורות שונות, ואפילו בחלקן מתמיהות, רק בכדי שלא ימיתו אותו.

ז. **אחריות ההורים**

ולפי הפרטים שהעלינו לעיל, מוכח, שהתורה רואה גם בהורים כאשמים במידה מסוימת בהתנהגות הבן, ובמיוחד שנולד לאשת יפת תואר שהאבא הכניס לביתו. ומודיעה להם, שיתכן מצב, שבגלל זה זהו טבעו של הבן, ואם הם יענישו אותו, יכולים להגיע למצב שהוא יברח מהבית. וכאשר מוצאים אותו, צריכים לתפוס בו בכדי להדק את הקשר שביניהם. והם עצמם צריכים להוציא למיתה, בכדי שיתעורר אצלם רגש הרחמים כלפיו, ויוותרו על הרעיון הזה.

לע"נ הנרצחים, לרפואת כל הפצועים, להחזרת כל החטופים, ולהצלחת צה"ל וכל עם ישראל, תשועת ה' כהרף עין. לעילוי נשמת - הגיליונות והלימוד מוקדשים לע"נ : ר' ישראל יצחק בן יעקב קנר ז"ל. ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנוס ז"ל. ולעילוי נשמות - 'חללי נצר אחרון' שמטעם ארגון - 'עמיתים'. ולע"נ אחי היקר ר' גרשון מאיר אינגבר ז"ל שנלב"ע בחוה"מ פסח תשפ"ה

עברנו ללמוד בבית הכנסת 'קהל חסידים'. ניתן להאזין גם דרך הזום, לפרטים נא לפנות למייל למטה.

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת פסחים. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון – 0545398058. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת – Ingber@bezeqint.net